

JAK WSPIERAĆ OSOBY POKRZYWDZONE PRZESTĘPSTWEM Z NIENAWIŚCI?

Poradnik dla organizacjach zrzeszających osoby ze społeczności narażonych na przestępstwa z nienawiści i planujących usystematyzować procedury udzielania wsparcia osobom, które doświadczyły przemocy motywowanej uprzedzeniami.

Magdalena Świder

Piotr Kwapisiewicz

KONSULTACJE MERYTORYCZNE

Anna Makówka-Kwapisiewicz

KOREKTA

Aldona Radomska-Paluchowska

Publikacja na licencji CC BY-SA 4.0 PL

Publikacja powstała w ramach projektu „Zintegrowany system monitorowania antysemickich przestępstw i mowy nienawiści oraz pomocy i wsparcia dla członków społeczności żydowskiej”. Projekt realizowany przez Żydowskie Stowarzyszenie Czulent oraz Gminę Wyznaniową Żydowską w Warszawie.

Projekt finansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach programu Prawa, Równość i Obywatelstwo na lata 2014-2020 oraz Fundacji Pamięć, Odpowiedzialność i Przyszłość (EVZ).

Niniejsza publikacja nie prezentuje stanowiska ani opinii Unii Europejskiej i Fundacji Pamięć, Odpowiedzialność i Przyszłość (EVZ).

WYDAWCA

Żydowskie Stowarzyszenie Czulent

ul. Św. Sebastiana 36/1, 31-051 Kraków

www.czulent.pl

Wydanie I

Kraków 2022

Spis treści

- 4 Dla kogo powstał ten poradnik?
- 6 Zgłasza się osoba pokrzywdzona - co teraz?
- 9 Pomoc instytucjonalna
- 12 Jak zapewnić pomoc psychologiczną?
- 15 Jak zapewnić pomoc medyczną?
- 17 Jak zapewnić pomoc prawną?
- 19 Jak zapewnić pomoc materialną?
- 21 Jak zapewnić pomoc praktyczną?
- 23 Jak wspierać przy zgłaszaniu przestępstwa?
- 26 Jak wspierać „pomagaczy”?
- 29 Jakie są standardy wspierania osób pokrzywdzonych przestępstwem z nienawiści?

ZAŁĄCZNIKI

- 32 Schemat tworzenia modelu wsparcia ofiar przestępstw z nienawiści
- 33 Model wsparcia osób doświadczających dyskryminacji i/lub pokrzywdzonych przestępstwem z nienawiści
- 43 Lista instytucji / organizacji
- 46 Lista publikacji dot. wsparcia osób pokrzywdzonych przestępstwem z nienawiści
- 49 Prawa i obowiązki osób pokrzywdzonych w postępowaniu karnym

1 Dla kogo powstał ten poradnik?

Publikacja ta zawiera zestaw informacji, wskazówek i schematów działań, które pomocne będą dla osób działających w organizacjach zrzeszających osoby ze społeczności narażonych na przestępstwa z nienawiści i planujących usystematyzować procedury udzielania wsparcia osobom, które doświadczyły przemocy motywowanej uprzedzeniami. A prościej, to zestaw wskazówek, jak właściwie zareagować, kiedy ktoś zwróci się do Was o pomoc.

Omówimy tu jak wspierać osoby pokrzywdzone przestępstwem, gdzie szukać wsparcia zewnętrznego oraz jak dbać o osoby udzielające takiego wsparcia. Będziemy zwracać szczególną uwagę na zewnętrzne wsparcie, co pozwoli przygotować się na zapewnienie pomocy przy niewielkim budżecie organizacji. Na koniec kilka słów o standardach zapewnienia takiej pomocy osobom pokrzywdzonym.

Poradnik ten opiera się na obecnie istniejących w Polsce strukturach wsparcia osób pokrzywdzonych przestępstwem i będzie aktualizowany w przypadku zmian organizacyjnych w polskim wymiarze sprawiedliwości oraz systemie wsparcia osób pokrzywdzonych przestępstwem.

*(...) należy już od
pierwszego kontaktu
udzielić wsparcia
emocjonalnego.*

*Wsparcie emocjonalne
polega na wysłuchaniu
i empatyzowaniu
z osobą pokrzywdzoną.*

2 | Zgłasza się osoba pokrzywdzona - co teraz?

Pierwszy kontakt

Pierwszy kontakt z osobą pokrzywdzoną jest kluczowy w budowaniu zaufania, które umożliwia skuteczne wsparcie osoby pokrzywdzonej przestępstwem. Istnieje wysokie prawdopodobieństwo, że w momencie pierwszego kontaktu wiara w siebie osoby pokrzywdzonej, a także w swoją sprawczość, swoją społeczność i społeczeństwo jako takie, jest fundamentalnie zachwiana. Osoba ta będzie potrzebowała być usłyszaną i wysłuchaną, zostać poważnie potraktowaną i dobrze zrozumianą. Potrzebuje też solidarności.

Mów mniej, więcej słuchaj.

Bądź cierpliwy i spokojny - nie ponaglaj, nie przerywaj, nie kończ za osobę zdania.

Pokaż, że słuchasz z szacunkiem, utrzymując dobry kontakt wzrokowy.

Nigdy nie mów: „Wiem, jak się czujesz”.

Mów tylko to, co wiesz - nie wymyślaj informacji.

Jeśli nie wiesz, powiedz: „Nie wiem, ale postaram się dowiedzieć”.

Jeśli podajesz informacje, wyjaśnij, skąd one pochodzą i na ile są wiarygodne.

Aby ułatwić powrót do równowagi i odzyskanie zaufania do społeczeństwa, należy już od pierwszego kontaktu udzielić wsparcia emocjonalnego. Wsparcie emocjonalne polega na wysłuchaniu i empatyzowaniu z osobą pokrzywdzoną. To formułowanie komunikatów uznających krzywdę i cierpienie danej osoby. Nie podważamy doświadczenia osoby, która się do nas zgłasza.

Przykłady wsparcia emocjonalnego:

„To nie Twoja wina (jeżeli to prawda).”

„Twoja reakcja nie jest niczym nietypowym w tak trudnej sytuacji.”

„To, co ci się przytrafiło, nie miało prawa mieć miejsca.”

*„To potworne, czego doświadczył*ś. Bardzo mi przykro”*

„Bardzo mi przykro: nie potrafię sobie wyobrazić, jakie to musi być dla Ciebie trudne/niepokojące”.

Osoby w kryzysie

Osoba, która zwraca się o pomoc, może być w różnych stanach emocjonalnych. Może doświadczać silnych emocji (płakać, krzyczeć) lub wydawać się apatyczna i zubożona. Może mieć trudność w wytłumaczeniu o co jej chodzi. Może mieć problemy z pamięcią czy chronologią zdarzeń. Osoba udzielająca wsparcia też ma swoje emocje i może w reakcji na emocje osoby pokrzywdzonej czuć niechęć, lęk lub wpaść w panikę. Te emocje są zrozumiałe, ale należy zachować zimną krew i zrobić wszystko, żeby ich nie ujawniać. Dobrą praktyką jest formułowanie komunikatów, które wskażą na sprawczość osoby pokrzywdzonej, np.:

- *“Wykazałeś się dużą odwagą szukając pomocy”.*
- *“Jesteś bardzo dzielna. Co chcesz, żeby teraz się wydarzyło?”*

Zadbaj o ustronne i komfortowe miejsce do rozmowy.

Ustal, jaką pomoc może udzielić twoja organizacja. Spisz to i zadbaj, aby te informacje były znane pracownikom twojej organizacji.

Mając do czynienia z osobą w kryzysie, nie należy dopytywać o szczegóły zdarzenia. Pytaj tylko o najważniejsze fakty, które pozwolą Ci zrozumieć sytuację. Powracanie myślami do momentu przestępstwa jest retraumatyzujące. Pamiętaj, że należy zrobić wszystko, żeby osoba pokrzywdzona nie musiała powtarzać zeznań wielokrotnie. Zatem Twoim celem jest przede wszystkim zrozumienie do jakiego typu zdarzenia doszło oraz czy osoba zgłaszająca chce zawiadomić Policję. Jeśli chce zawiadomić Policję, możesz jej towarzyszyć w składaniu zeznań. Dzięki temu w czasie jednej rozmowy zarówno Wasza organizacja, jak i Policja uzyska potrzebne informacje. Dzięki obecności reprezentanta_ki organizacji społecznej, zeznania są zazwyczaj bardziej wartościowe dla Policji, ponieważ osoba pokrzywdzona czuje się bezpieczniej i swobodniej mówi o zdarzeniu, a reprezentanci_tki organizacji społecznej mogą wskazywać na istotne szczegóły, które mogłyby umknąć osobie pokrzywdzonej czy Policji. Warto zwrócić szczególną uwagę na elementy świadczące o tym, że doszło do przestępstwa z nienawiści: użyte przez sprawcę uprzedzeniowe stwierdzenia, gesty czy graffiti (mowa nienawiści), różnice etniczne, religijne i kulturowe między sprawcą/sprawcami a ofiarą/ofiarami, okoliczności zdarzenia (czas i miejsce), które wskazują na przestępstwo z nienawiści, wygląd sprawcy wskazujący na przynależność do grup faszystowskich czy kibicowskich, poprzednie incydenty tego typu w okolicy, itp.

Pamiętaj, aby zawsze poinformować osobę, która zgłasza się po pomoc, co jesteś (lub twoja organizacja jest) w stanie zrobić. Ten komunikat musi być prosty, zrozumiały i konkretny.

Poufność

Każda informacja na temat osoby pokrzywdzonej powinna być traktowana jako poufna i podlegać ochronie. W wypadku, kiedy zachowanie pełnej poufności nie jest możliwe (np. konieczność zgłoszenia przestępstwa na Policję czy w przypadku postępowania sądowego), należy w szczerzej rozmowie poinformować o tym osobę pokrzywdzoną.

Potrzeba informacji

Pierwszą potrzebą, z którą zgłasza się osoba szukająca wsparcia, to zazwyczaj potrzeba informacji na temat swoich praw, procedur związanych ze zgłaszaniem incydentu na Policję oraz poruszaniem się po systemie sądowym, a także dostępnego wsparcia i usług. Warto od początku określić granice udzielanego wsparcia, to znaczy szczerze poinformować co jesteśmy w stanie zrobić, a czego nie. Warto też szczerze poinformować o możliwych konsekwencjach różnych decyzji (np. medialne nagłośnienie sprawy może oznaczać, że w Internecie będą krążyć wzmianki o incydencie, co może negatywnie wpłynąć na stan psychiczny osoby pokrzywdzonej nawet kilka lat po zdarzeniu).

3 Pomoc instytucjonalna

Sporządź listę organizacji pomocowych, które działają na terenie, na którym mieszkają członkowie twojej organizacji. Sprawdź organizacje z listy, upewnij się że telefony są aktualne. Listę wydrukuj i miej ją dostępną dla wszystkich pracowniczek i pracowników twojej instytucji. Taką listę warto też udostępnić osobie pokrzywdzonej.

Upewnij się, czy lokalna organizacja udzielająca wsparcia w ramach Funduszu Sprawiedliwości jest organizacją neutralną światopoglądowo. Sporo organizacji wygrywających konkursy na udzielanie wsparcia ofiarom przestępstw to organizacje katolickie, dlatego osoby wierzące innego wyznania, ateści czy osoby LGBT mogą nie czuć się bezpiecznie opowiadając tam o swoich doświadczeniach.

Osoby należące do grup marginalizowanych wymagają specjalistycznego wsparcia, znajomości różnych procesów społecznych i ich wpływu na osobę pokrzywdzoną, takich jak na przykład stres mniejszościowy¹ czy doświadczenie mikroagresji². W wielu państwach, poza generalnym systemem wsparcia ofiar przestępstw, istnieją instytucje dedykowane wsparciu osób pokrzywdzonych przemocą motywowaną uprzedzeniami. Tymczasem w Polsce istniejący obecnie system wsparcia ofiar przestępstw nie dostrzega szczególnych potrzeb ofiar przestępstw z nienawiści. Niejednokrotnie osoby pokrzywdzone spotykają się z wtórną wiktyimizacją ze strony funkcjonariuszy publicznych. A ponieważ darzą większym zaufaniem organizacje pozarządowe działające na rzecz własnej społeczności, niż Policję czy prokuraturę, w pierwszej kolejności zwracają się po pomoc do organizacji reprezentujących ich interesy. W efekcie czego, to zazwyczaj na barkach organizacji pozarządowych działających na rzecz danej społeczności leży wsparcie swoich członkiń i członków, kiedy spotykają się z przemocą. Mimo braku specjalistycznego wsparcia dla osób pokrzywdzonych przestępstwem z nienawiści, istnieje możliwość skorzystania ze wsparcia oferowanego w ramach generalnego systemu wsparcia ofiar przestępstw.

- 1 Dodatkowe obciążenie psychiczne dla osób należących do grup mniejszościowych, jego skutkiem jest chroniczne napięcie. Stres mniejszościowy jest wynikiem dyskryminacji, ale odnosi się też do ogólnych doświadczeń członków mniejszości w kontekście życia w większościowej społeczności, gdzie prawdopodobne jest występowanie konfliktów w sferze wartości, potrzeb, doświadczeń, sposobie życia i w niedostosowaniu społecznych struktur do potrzeb grupy mniejszościowej. Może to być czynnikiem ryzyka powstawania poważnych zaburzeń psychicznych.
- 2 Drobne, często nieuświadomione i nieintencjonalne deprecjonujące zachowania, werbalne i niewerbalne (np. gesty, żarty), skierowane przeciw osobie ze względu na określoną cechę jej tożsamości, obniżają jej pozycję w grupie lub wdanej sytuacji.

Sieć Pomocy Osobom Pokrzywdzonym Przepęstwem

Osoba pokrzywdzona przestęstwem może uzyskać wsparcie w ramach Sieci Pomocy Osobom Pokrzywdzonym Przepęstwem, obejmującej wszystkie powiaty i finansowanej z Funduszu Sprawiedliwości. Na terenie całego kraju funkcjonuje 305 miejsc świadczenia pomocy pokrzywdzonym i świadkom przestęstw oraz ich bliskim. Miejsca te oferują wsparcie prawne, psychologiczne, materialne oraz tłumacza (w tym języka migowego). Fundusz Sprawiedliwości finansuje również czynny całodobowo i dostępny w językach polskim, ukraińskim, rosyjskim i angielskim Numer SOS - Linia Pomocy Pokrzywdzonym + 48 222 309 900, która ma zapewnić dostęp do pomocy prawnej i psychologicznej. Poza telefonem wsparcie udzielane jest też drogą elektroniczną za pośrednictwem skrzynki e-mail info@numerosos.pl.³ Niestety Najwyższa Izba Kontroli wskazała szereg nieprawidłowości związanych z funkcjonowaniem wsparcia w ramach Sieci⁴. Oznacza to, że zanim zdecydujemy się polecić kontakt z powiatową organizacją świadczącą wsparcie w ramach Sieci, warto ją sprawdzić.

Umów się z lokalnym OIK lub organizacją udzielającą pomocy pokrzywdzonym w ramach Sieci i ustal, jak możecie współpracować. Dowiedz się, jak można uzyskać pomoc w sytuacji przestęstw z nienawiści oraz czy organizacja ta ma doświadczenie w udzielaniu specjalistycznego wsparcia osobom z grup narażonych na przestęstwa z nienawiści. Jeśli procedura jest dla was satysfakcjonująca, ustalcie zasady skierowania tam osób szukających wsparcia. Możecie też zaoferować pracownikom instytucji szkolenie ze specyfiki wspierania osób pokrzywdzonych przestęstwem z nienawiści, zawierające elementy uwrażliwiające na szczególne potrzeby takich osób czy związane z językiem inkluzywnym.

Ośrodki Interwencji Kryzysowej

Do zadań powiatów należy prowadzenie ośrodków interwencji kryzysowej (OIK). Interwencja kryzysowa to działania podejmowane na rzecz osób i rodzin będących w stanie kryzysu, np. doświadczających przemocy. Ośrodki udzielają wsparcia psychologicznego, socjalnego, prawnego oraz schronienia. Powinny one przeprowadzić diagnozę stanu osoby, ustalić plan pomocy, udzielić wsparcia i schronienia w sytuacji zagrożenia. Niestety nie wszystkie powiaty wywiązują się z tego obowiązku. W dodatku zdarza się,

³ Stan na 6.06.2022r.

⁴ Wg raportu NIK z2021 r. jedynie 34% środków Funduszu Sprawiedliwości przeznaczono na pomoc świadczoną bezpośrednio osobom pokrzywdzonym przestęstwem i osobom im najbliższym. "Pozytywne efekty budowanej sieci pomocy były jednak niwelowane poprzez nierzetelną organizację konkursów ofert, które nie zapewniały optymalnego doboru podmiotów świadczących wsparcie beneficjentom. Badanie ośmiu umów dotacji wykazało, że aż w sześciu przypadkach zadania te zostały powierzone organizacjom nieposiadającym adekwatnego przygotowania, w tym podmiotom powołanym bezpośrednio przed ogłoszeniem konkursów, które nie miały żadnego doświadczenia i dopiero w toku realizacji umów budowały swój potencjał kadrowy oraz organizacyjny. Powyższe miało poważne konsekwencje dla sytuacji osób pokrzywdzonych przestęstwem." Źródło: <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/realizacja-zadan-funduszu-sprawiedliwosci.html>

że pomocy udziela ktoś inny niż psycholog czy prawnik⁵. Warto zatem dowiedzieć się, na jakich zasadach funkcjonuje najbliższy OIK i sprawdzić jakie przygotowanie zawodowe mają osoby zatrudnione w rolach psychologa czy prawnika.

5 Wg raportu NIK z2021 r. zaledwie 45 proc. powiatów wywiązuje się z ustawowego obowiązku świadczenia takiej pomocy osobom i rodzinom. Istnieją też wątpliwości co do jakości oferowanego wsparcia. Źródło: <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/interwencje-kryzysowe-na-rzecz-osob-i-rodzin.html>

4 Jak zapewnić pomoc psychologiczną?

Ofiary przestępstw z nienawiści cierpią też z powodu symptomów zespołu stresu pourazowego (PTSD) oraz depresji.

Skutki przestępstwa z nienawiści są bardziej dotkliwe, niż doświadczenie przestępstwa, które nie jest motywowane uprzedzeniami. Większy wpływ nie jest odczuwany przez każdą ofiarę przemocy motywowanej nienawiścią – ponieważ wiktymizacja dotyka różnych ludzi w różny sposób. Jednak gdy mierzy się skutki społeczne i psychologiczne po wiktymizacji, jasne jest, że przestępstwa z nienawiści bolą bardziej¹. Ofiary przestępstw z nienawiści jako grupa częściej zgłaszają:

- Poważne problemy w pracy lub w szkole po incydencie wiktymizacji.
- Poważne problemy z członkami rodziny lub przyjaciółmi – problemy z zaufaniem, problemy w relacjach, więcej sprzeczek i kłótni, poczucie izolacji.
- Depresję i wycofanie; lęk i nerwowość; utratę pewności siebie; gniew; zwiększone trudności ze snem; trudności z koncentracją; strach i zmniejszone poczucie bezpieczeństwa.
- Przedłużające się objawy psychosomatyczne – takie jak bóle głowy, problemy ze snem, zmiany nawyków żywieniowych, rozstrój żołądka, zmęczenie, wysokie ciśnienie krwi i napięcie mięśni lub bóle pleców.

Psychologiczny wpływ przestępstwa motywowanego uprzedzeniami bywa odczuwany dłużej niż obrażenia fizyczne. To ważne, aby zwrócić uwagę, jakiego typu wsparcia osoba pokrzywdzona potrzebuje. W zależności od

¹ Zobacz w szczególności: Herek, G. M., Gillis, J. R., & Cogan, J. C. (1999), 'Psychological sequelae of hate crime victimization among lesbian, gay, and bisexual adults', *Journal of Consulting & Clinical Psychology*, 67: 945 – 951; McDevitt, J., Balboni, J., Garcia, L., and Gu, J. (2001), 'Consequences for Victims: A Comparison of Bias and Non-Bias Motivated Assaults', *American Behavioral Scientist*, 45/4: 697 – 713.

tego, ile czasu upłynęło od zdarzenia, niektóre osoby będą potrzebować interwencji kryzysowej, inne mogą potrzebować specjalistycznego długoterminowego wsparcia. Poradzenie sobie z konsekwencjami przestępstwa oraz budowanie odporności psychicznej może być wspierane za pomocą krótko i długoterminowego poradnictwa, terapii indywidualnej i grupowej. Poza wsparciem psychologicznym zapewnianym w ramach Funduszu Sprawiedliwości oraz w Ośrodkach Interwencji Kryzysowej, możliwe jest wsparcie w ramach poradni zdrowia psychicznego, a także w Centrach Zdrowia Psychicznego.

Poradnie Zdrowia Psychicznego

Z interwencji kryzysowej można skorzystać w powiatowych Ośrodkach Interwencji Kryzysowej, tymczasem terapii długofalowej należy szukać w poradni zdrowia psychicznego lub poradni psychologicznej (nazwy mogą się różnić w zależności od placówki medycznej). W ramach NFZ dostępne są 3 rodzaje psychoterapii: indywidualna, rodzinna i grupowa. Niestety w praktyce czas oczekiwania jest bardzo długi. Wizyta u psychiatry nie wymaga skierowania, natomiast wizyta u psychologa już tak (z wyjątkiem okresu stanu epidemii lub zagrożenia epidemicznego oraz nie dotyczy osób poniżej 18 r.ż.).

Centra Zdrowia Psychicznego

W Polsce pilotażowo działają Centra Zdrowia Psychicznego, w których można dostać natychmiast bezpłatne wsparcie psychologiczne przez całą dobę, bez skierowania czy zapisywania się na wizytę. Pomoc może obejmować wizyty w poradni, pobyt na oddziale dziennym lub całodobowym, wsparcie zespołu leczenia środowiskowego, który odwiedza pacjenta_kę w domu, by pomagać jemu_jej i jego_jej rodzinie. Osoby w kryzysie psychicznym mogą się tam udać po pilną i doraźną pomoc, jednak dostęp do długotrwałej terapii jest tam mocno ograniczony. Ponieważ jest to program pilotażowy, Centrów Zdrowia Psychicznego jest w Polsce bardzo niewiele. Można je znaleźć pod adresem <https://czp.org.pl/#mapa>.

Warto poszukać, czy jakaś zaprzyjaźniona organizacja zapewnia takie wsparcie psychologiczne, a następnie nawiązać kontakt w celu wypracowania procedury przekierowywania osób, które się do nas zgłoszą o pomoc.

Wsparcie organizacji pozarządowych

Wiele organizacji pozarządowych pozyskuje środki na pomoc psychologiczną dla swoich społeczności. Warto poszukać, czy jakaś zaprzyjaźniona organizacja zapewnia takie wsparcie, a następnie nawiązać kontakt w celu wypracowania procedury przekierowywania osób, które się do nas zgłoszą o pomoc. Inne organizacje tworzą ogólnodostępne listy przyjaznych psychologów. Mimo, że pomoc nie zawsze jest bezpłatna, są to osoby przeszkolone we wspieraniu osób zdanej społeczności. Taką listę tworzy na przykład Kampania Przeciw Homofobii: <https://kph.org.pl/pomoc/pomoc-psychologiczna/>.

5 Jak zapewnić pomoc medyczną?

Niektóre osoby pokrzywdzone wymagają natychmiastowej pomocy medycznej związanej z konsekwencjami przestępstwa. Jeśli u osoby szukającej pomocy widzimy symptomy świadczące o przemocy takie jak ślady poobijania czy krew, należy zadzwonić po karetkę lub udać się do najbliższego szpitala. Nawet, jeśli obrażenia wydają się być powierzchowne, mogło dojść do groźnych obrażeń wewnętrznych, dlatego nie wolno bagatelizować żadnego przypadku. Warto też zrobić zdjęcia obrażeń. Jeżeli nie jesteśmy w stanie przekazać zespołowi ratownicznemu informacji o tym co się wydarzyło, ważne jest poinformowanie, że osoba najprawdopodobniej jest ofiarą przestępstwa, a następnie opisanie tego, co widzimy, np. osoba się chwieje, ma uraz głowy, siniaki, traci przytomność, jest pobudzona itd.

Obdukcja

Celem obdukcji lekarskiej jest potwierdzenie doznanych obrażeń oraz prawna ocena czasu naruszenia czynności narządów ciała, co ułatwia zakwalifikowanie zdarzenia prawnie. Procedura może zostać uruchomiona zarówno na prośbę osoby pokrzywdzonej, jak i na zlecenie Policji czy prokuratury. Obdukcję może wykonać każdy lekarz, ale aby mogła ona stanowić dowód w postępowaniu sądowym, należy zgłosić się do lekarza medycyny sądowej. Niestety specjalistów, którzy mogą dokonywać takiej obdukcji jest bardzo mało. Lista lekarzy publikowana jest przez Sąd Okręgowy. Jeśli nie uda się dostać do lekarza sądowego, liczy się czas, tak więc warto udać się do najbliższego szpitala i poprosić o obdukcję lekarską. Jeśli sprawa trafi do sądu, badanie zostanie powtórzone przez powołanego do tego biegłego z zakresu medycyny sądowej. Obdukcja lekarska nie jest refundowana

Każdy lekarz może zbadać stan zdrowia pokrzywdzonego. Jeśli jednak wydany dokument ma posłużyć jako dowód w postępowaniu sądowym, powinien to zrobić biegły - lekarz z zakresu medycyny sądowej.

przez NFZ, a więc, o ile nie zleci jej sąd, trzeba za nią zapłacić.

W przypadku przemocy domowej badanie lekarskie w celu ustalenia przyczyn i rodzaju uszkodzeń ciała jest bezpłatne i może być wykonane przez lekarza dowolnej specjalizacji. Można też domagać się, aby funkcjonariusze Policji dokonali tzw. oględzin ciała i sfotografowali doznane obrażenia. Takie zdjęcia mogą stanowić dowód w postępowaniu karnym wszczętym przeciwko sprawcy przemocy.

Osoby przejawiające zachowania psychotyczne

Zdarza się, że zgłasza się do nas osoba, która zachowuje się w sposób odbiegający od normy, np. mówi, że słyszy głosy albo, że ktoś ją obserwuje. Takie zachowania urojeniowe to objawy psychozy i informacja, że osoba wymaga interwencji psychiatrycznej. Zazwyczaj psychoza to objaw schizofrenii, ale może być też objawem wielu innych zaburzeń psychicznych. Osoba w silnej psychozie zagraża przede wszystkim sobie, a nie otoczeniu, wbrew powszechnemu stereotypowi. Jest wyczulona na emocje innych, dlatego nie należy się z niej naśmiewać. Urojenia to fałszywe przeświadczenia, które są niepodatne na logiczne argumenty. Jak rozmawiać? Pokazać, że pomimo różnicy zdań osoba ta jest szanowana i może zwrócić się o pomoc, a także być wysłuchana mimo wszystko. Można powiedzieć wprost, że nie uważamy tak, jak ta osoba. Można zwrócić uwagę, że nie wszystkie myśli, które przychodzą nam do głowy, są zgodne z faktami. Ważne, aby przedstawić niezbędną pomoc specjalistyczną (szpital psychiatryczny, wizyta u psychiatry) jako szansę na lepsze samopoczucie, regenerujący sen, większy spokój, a nie jak karę. Co robić, jeśli fizycznie mamy do czynienia z osobą doświadczającą silnego epizodu psychotycznego? Należy w miarę możliwości udać się z nią do najbliższego szpitala psychiatrycznego lub wezwać karetkę pogotowia.

6 Jak zapewnić pomoc prawną?

W postępowaniu przygotowawczym oraz sądowym osoba pokrzywdzona ma prawo do korzystania z pomocy wybranego przez siebie pełnomocnika, którym może być adwokat lub radca prawny. Nie można mieć więcej niż trzech pełnomocników jednocześnie.

Jeżeli osoba pokrzywdzona wykaże, że nie stać jej na pełnomocnika, sąd może wyznaczyć pełnomocnika z urzędu. Jeżeli akt oskarżenia wniósł oskarżyciel publiczny, osoba pokrzywdzona może przystąpić do postępowania jako oskarżyciel posiłkowy, jeżeli do czasu rozpoczęcia przewodu sądowego na rozprawie głównej złoży oświadczenie, że będzie działać w tym charakterze. Wówczas osobie pokrzywdzonej przysługują będą prawa strony w postępowaniu sądowym.

Pomoc pro bono

Wiele prawniczek i prawników oraz kancelarii prawnych angażuje się w pomoc pro bono w przypadku przestępstw z nienawiści. W tym celu możesz skontaktować się z Okręgową Radą Adwokacką. Warto też odezwać się do Polskiego Towarzystwa Prawa Antydyskryminacyjnego (PTPA), które uruchomiło Program Pro Bono, w ramach którego nawiązało współpracę z prawnikami - adwokatami, radcami prawnymi, aplikantami, którzy bezpłatnie podejmują się prowadzenia spraw klientek i klientów zgłaszających się do PTPA o pomoc prawną. Bezpłatne poradnictwo prawne oferują też uniwersyteckie lub studenckie poradnie prawne. Poradnictwo prawne oferowane jest też w ramach Sieci Pomocy Osobom Pokrzywdzonym Prześstępstwem i w Ośrodkach Interwencji Kryzysowej.

W niektórych Okręgowych Radach Adwokackich utworzone zostały sekcje lub zespoły ds. praw człowieka, które skupiają adwokatów i adwokatkę, aplikantów i aplikantki adwokackie, którzy w swojej codziennej pracy są zaangażowani w szeroko rozumianą ochronę praw człowieka.

Wsparcie Rzecznika Praw Obywatelskich (RPO)

Warto też zwrócić się do RPO i poprosić o przyłączenie się do sprawy. RPO ma także prawo do zgłoszenia sprawy do prokuratury, jeżeli wcześniej odmówiła wszczęcia postępowania w tej sprawie. Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich prowadzi też różnego rodzaju badania związane z przestępstwami z nienawiści.

7 Jak zapewnić pomoc materialną?

Pomoc materialna może się wiązać z koniecznością naprawy uszkodzonego mienia, np. zamalowaniem mowy nienawiści czy wstawieniem nowych okien. Może też dotyczyć konieczności pokrycia kosztów leczenia, opieki nad dziećmi, pokrycia utraty zarobków. Potrzeby mogą być wielkie.

Ośrodki w ramach Sieci Pomocy Osobom Pokrzywdzonym Prześstępstwem zapewniają pomoc materialną w zakresie bonów żywnościowych, pokrycia kosztów żywności, zakupu odzieży, bielizny, obuwia, środków czystości i higieny osobistej, jak również dofinansowania do czynszu i opłat.

Na etapie postępowania sądowego istnieją następujące możliwości uzyskania wsparcia finansowego:

Kompensata

Istnieje możliwość uzyskania od Skarbu Państwa świadczenia pieniężnego zwanego kompensatą, jeżeli w wyniku czynu zabronionego osoba pokrzywdzona doznała ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, naruszenia czynności narządu ciała lub rozstroju zdrowia, trwających dłużej niż 7 dni. Kompensata obejmuje naprawienie niektórych szkód majątkowych (utraconych zarobków, innych środków utrzymania lub kosztów związanych zleceniem, rehabilitacją i kosztów pogrzebu), nie obejmuje zadośćuczynienia za powstałą na skutek przestępstwa krzywdę (szkodę niemajątkową). Aby ubiegać się o kompensatę, trzeba zgłosić przestępstwo na Policję lub prokuraturę. O kompensatę można ubiegać się niezależnie od tego, czy sprawca lub sprawcy przestępstwa zostali wykryci, oskarżeni lub skazani, ale przyzna-

wana jest tylko wtedy i w takiej wysokości, w jakiej osoba pokrzywdzona nie może uzyskać pokrycia od sprawcy lub sprawców przestępstwa. Kompensata nie pokryje: kosztów prawnika, rekompensaty skradzionej lub zniszczonej własności osobistej. Kompensata jest wypłacana jednorazowo przez sąd, który wydał orzeczenie o jej przyznaniu, w terminie miesiąca od uprawomocnienia się tego orzeczenia.

Obowiązek naprawienia szkody i nawiązka

W procesie karnym sąd może orzec obowiązek naprawienia (w całości albo w części) wyrządzonej przestępstwem szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę. Jeśli w procesie karnym określenie wysokości doznanej przez osobę pokrzywdzoną szkody jest utrudnione bądź niemożliwe, sąd może zasądzić nawiązkę, czyli wypłatę określonej sumy pieniędzy przez osobę skazaną.

Cywilny proces o odszkodowanie

W procesie cywilnym można również dochodzić swoich roszczeń, ale trzeba wskazać adres osoby zobowiązanej do naprawienia szkody. Jeśli sprawca/y zdarzenia nie jest nam znany, nie będziemy w stanie skorzystać z tej ścieżki.

Co, jeśli sprawa nie trafi do sądu?

Może się zdarzyć, że sprawa zostanie umorzona (np. z powodu niewykrycia sprawcy) albo osoba pokrzywdzona nie będzie chciała nigdzie zgłaszać przestępstwa. Wówczas możliwości uzyskania wsparcia finansowego są ograniczone. Jeśli chodzi o naprawę szkód, warto sprawdzić ewentualne ubezpieczenie. Jeśli chodzi o inne koszty, najczęściej trzeba liczyć na partycypację społeczną, czyli np. utworzenie zbiórki internetowej. Jeśli twoja organizacja nie posiada środków na wsparcie materialne, warto to podkreślić od pierwszego kontaktu z osobą pokrzywdzoną. Nawet jeśli nie udzielacie wsparcia finansowego, być może możecie wesprzeć osobę pokrzywdzoną w założeniu zbiórki i jej promowaniu.

8 Jak zapewnić pomoc praktyczną?

Poza pomocą materialną, inne potrzeby praktyczne mogą być związane ze zorganizowaniem tłumaczenia, organizacją tymczasowej przeprowadzki, instalacją dodatkowych zabezpieczeń, czy wsparciem w opiece nad dzieckiem lub inną osobą zależną.

Warto sporządzić listę osób ze społeczności, które wolontariacko będą mogły wspierać osoby pokrzywdzone tłumaczeniem. Ważne jest, by z chętnymi osobami porozmawiać wcześniej, czy wyrażają zgodę na wpisanie na taką listę, ustalić liczbę godzin, jaką mogą poświęcić na pomoc, oraz czy mają kompetencje językowe by wspierać osoby przy wizycie medycznej, prawnej czy też podczas policyjnych czynności dochodzeniowo-śledczych.

Prawo do tłumaczenia

Osoba pokrzywdzona przestępstwem ma prawo do bezpłatnej pomocy tłumacza przy przesłuchaniu lub zapoznaniu się z treścią dowodu, jeżeli nie mówi po polsku, a także jeżeli jest osobą głuchą lub niemą (k.p.k.¹ art. 204 § 1 i § 2). Dostępność tłumaczy jest jednak ograniczona, dlatego warto podjąć kroki, aby zapewnić osobie pokrzywdzonej dobrej jakości tłumaczenie.

Zorganizowanie noclegu

Mimo, że w Polsce istnieją miejsca, gdzie można skorzystać z interwencyjnego noclegu (np. w powiatowych ośrodkach interwencji kryzysowej), wiele osób nie chce lub nie może z niego korzystać z przeróżnych powodów, np. przez wzgląd na ograniczoną liczbę miejsc czy na warunki występujące w noclegowni. Czasem powodem jest obawa przed wtórną wiktyimizacją i gorszym traktowaniem ze względu na tożsamość osoby pokrzywdzonej. Jeżeli w gminie są warunki, aby stworzyć interwencyjne miejsce noclegowe, tzn. takie, które zapewnia krótkoterminowe schronienie dla osoby w kryzysie, koniecznie należy ustalić regulamin korzystania z takiego miejsca. Warto też połączyć wsparcie noclegowe z doradztwem zawodowym, aby osoba

¹ Skrót k.p.k. odnosi się do Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z2020 r. poz. 30, 413, 568, 1086 i1458).

pokrzywdzona jak najszybciej mogła się uniezależnić i stanąć na nogi. Istnieje też możliwość skorzystania z lokalnych mieszkań chronionych prowadzonych przez jednostkę organizacyjną pomocy społecznej lub organizację pożytku publicznego. Mieszkanie chronione jest formą pomocy społecznej przygotowującą pod opieką specjalistów osoby tam przebywające do prowadzenia samodzielnego życia lub wspomagającą te osoby w codziennym funkcjonowaniu. Najczęściej mieszkania chronione oferują organizacje pozarządowe wspierające ofiary przemocy domowej (np. Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia Centrum Praw Kobiet) lub osoby LGBT+ zagrożone bezdomnością (np. hostel interwencyjny Lambdy Warszawa lub, wspierany przez władze miasta, krakowski hostel interwencyjny dla osób LGBT+). Warto sprawdzić dostępność takich miejsc w waszej okolicy oraz uzgodnić z organizacją prowadzącą zasady przekierowania tam osób potrzebujących wsparcia.

Inna pomoc praktyczna

Czasem potrzebne jest bardzo proste w organizacji wsparcie praktyczne, na przykład pomoc w odprowadzeniu i przyprowadzeniu do szkoły, synagogi czy lokalnego centrum społeczności. Pomoc w załatwieniu spraw urzędowych czy zrobieniu zakupów. Dobrze jest mieć zaangażowany zespół wolontariacki, przeszkolony ze wsparcia osób pokrzywdzonych przemocą motywowaną uprzedzeniami. Wówczas można stworzyć tzw. buddy system. Osoba potrzebująca wsparcia łączona jest w parze z wolontariuszem, który jest osobą kontaktową dla osoby pokrzywdzonej (buddy), monitoruje praktyczne potrzeby osoby pokrzywdzonej i stara się na nie odpowiedzieć.

9 Jak wspierać przy zgłaszaniu przestępstwa?

Na poziomie komend wojewódzkich powołani są pełnomocnicy lub zespoły ds. ochrony praw człowieka, które w swoich kompetencjach mają współpracę z organizacjami pozarządowymi grup mniejszościowych. Jako organizacja możecie nawiązać współpracę z takim pełnomocnikiem lub zespołem, której efektem może być wsparcie w poznaniu procedur Policji przy zgłoszeniu przestępstwa, prowadzenia działań profilaktycznych i przeciwdziałających przestępstwom z nienawiści. Ważne jest, by taką współpracę nawiązać w czasie spokojnym, a nie

Osoba towarzysząca

Podczas składania zeznań osobie pokrzywdzonej może towarzyszyć dowolna osoba, która może uczestniczyć i wspierać w zgłoszeniu przestępstwa na Policji czy w prokuraturze (k.p.k. art. 299a. §1). Organy ścigania mogą odmówić obecności osoby trzeciej, jeśli będą podejrzewać, że osoba towarzysząca jest związana ze sprawą i wpływa na zeznania świadka/ów, lub kiedy będzie ona uniemożliwiała lub utrudniała przeprowadzenie czynności. Na Policję warto wybrać się z prawnikiem, który dopilnuje, żeby prawa osoby pokrzywdzonej były respektowane, tak aby nie spotkała się z nieprawidłowym zachowaniem przesłuchujących, np. przerywaniem toku wypowiedzi świadka (chyba że wypowiedź ta w szerokim zakresie wykracza poza granice określone celem przesłuchania), zadawaniem pytań sugerujących odpowiedź, okazywaniem zniecierpliwienia, ponaglaniem w celu przyspieszenia relacji, rozprasaniem świadka, prowadzeniem rozmowy z innymi osobami, pouczeniem lub ocenianiem świadka, czy przedstawianiem własnego punktu widzenia lub własnej oceny zdarzeń. Osobą towarzyszącą nie musi być prawnik, to może być dowolna osoba wskazana przez osobę pokrzywdzoną. Dzięki obecności reprezentanta organizacji pozarządowej / gminy żydowskiej, mamy szansę na zminimalizowanie stresu wywołanego przesłuchaniem i odtwarzaniem przebiegu przestępstwa, a tym samym powracaniem do związanych z nim przeżyć.

Protokół z zeznania

Zgodnie z k.p.k. art. 174 dowodu z zeznań świadka nie wolno zastępować treścią pism, zapisków lub notatek urzędowych, a zeznania świadka mają

walor tylko wówczas, gdy zostały utrwalone w formie protokołu. Dlatego to bardzo ważne, żeby dokładnie przeczytać protokół z zeznania przed jego podpisaniem i uzupełnić wszelkie możliwe braki.

Prośba do Policji o ochronę

Jeśli osoba pokrzywdzona czuje się zagrożona, np. obawia się odwetu za zgłoszenie sprawy organom ścigania, warto poprosić Policję o ochronę. Możliwa jest ochrona na czas czynności procesowej, polega ona na obecności funkcjonariuszy Policji w pobliżu osoby chronionej w trakcie czynności procesowej, a także w drodze do miejsca przeprowadzenia tej czynności oraz w drodze powrotnej. Ochrona osobista polega na czasowej lub stałej obecności policjantów w pobliżu osoby chronionej i jej najbliższego otoczenia. Obejmuje również wskazanie bezpiecznych miejsc przebywania i sposobów przemieszczania się oraz określenia zasad i warunków kontaktu z innymi ludźmi. W wypadku poważnego zagrożenia dla zdrowia i życia, np. gdy zajdzie konieczność długotrwałej ochrony, osobie chronionej może zostać udzielona pomoc w zakresie zmiany miejsca pobytu. W szczególności chodzi tu o udostępnienie tymczasowego lokalu mieszkalnego, pomocy w wynajęciu mieszkania, jak również w przeprowadzce, zagospodarowaniu lub załatwieniu ważnych spraw życiowych związanych ze zmianą miejsca pobytu.

*Udzielanie wsparcia
emocjonalnego wiąże
się z wysokim kosztem
emocjonalnym dla
osoby udzielającej
takiego wsparcia. Łatwo
się wypalić.*

10 Jak wspierać „pomagaczy”?

Łatwo się wypalić. Dlatego bardzo istotne jest ustalenie i pilnowanie naszych granic. Nie powinniśmy oferować zasobów prywatnych.

Pilnowanie granic

Wspieranie osób pokrzywdzonych przemocą motywowaną uprzedzeniami jest bardzo obciążające dla „pomagaczy”. Udzielanie wsparcia emocjonalnego wiąże się z wysokim kosztem emocjonalnym dla osoby udzielającej takiego wsparcia. Poruszanie się, po często nieprzyjaznym dla osób pokrzywdzonych i je wspierających systemie dochodzenia sprawiedliwości, bywa frustrujące. Łatwo się wypalić. Dlatego bardzo istotne jest ustalenie i pilnowanie naszych granic. Nie powinniśmy oferować zasobów prywatnych. Na przykład w sytuacji, gdy osoba w kryzysie zgłasza się do nas z prośbą o udzielenie jej noclegu, ponieważ uciekła z domu, a nie jesteśmy w stanie zapewnić jej noclegu w naszej lub zaprzyjaźnionej organizacji, oferowanie prywatnych zasobów będzie przekroczeniem granicy, które może prowadzić nas do wypalenia oraz umacniać wyuczoną bezradność osoby pokrzywdzonej. W takiej sytuacji powinniśmy zapytać o jej zasoby, np. „Czy jest ktoś, do kogo możesz zadzwonić?”, „Czy wśród Twoich znajomych jest ktoś, kto dysponuje wolnym pokojem?”.

Jak radzić sobie z agresją

Zdarza się, że osoba, która zgłosi się po pomoc jest agresywna lub pod wpływem środków odurzających. W takim wypadku należy zadbać przede wszystkim o swoje bezpieczeństwo. Bierna agresja to na przykład zaczepki słowne, niestosowne aluzje i insynuacje, prowokowanie, zabieranie rzeczy. Czynna agresja to intencjonalne obrażanie (nas lub osób z naszej społeczności), groźby i zastraszanie, szturchanie, niszczenie naszych rzeczy. W takich sytuacjach nie warto wdawać się w dyskusję i nie należy odpowiadać

agresją i wulgarnością. Tego rodzaju zachowanie może zachęcić do przekraczania kolejnych granic i skutkować eskalacją sytuacji. Aby się zabezpieczyć na wypadek takich sytuacji, należy zadbać o kontakt do ochrony lub Policji.

W sytuacji przekroczenia waszych granic warto zastosować czterostopniowy model reakcji. Polega on na stopniowym odwoływaniu się do coraz mocniejszych instancji. W większości przypadków stanowcze wyrażenie swojego sprzeciwu i odwołanie się do zaplecza skutkuje wycofaniem się agresywnego rozmówcy z kontaktu lub zaprzestaniem agresywnych zachowań. Jeśli to nie wystarczy, zwróćmy się o pomoc.

Etapy reakcji	Instrukcja	Przykład 1, rozmowa telefoniczna	Przykład 2, w bezpośrednim kontakcie
1. Poinformuj	Nazwij zachowanie i powiedz o swoich oczekiwaniach.	<i>Używa pan słowa, które mnie obraża. Nie życzę sobie tego.</i>	<i>Proszę mnie nie dotykać.</i>
2. Powtórz i żądaj	Wzmocnij swoje żądanie i powtórz, co ci przeszkadza.	<i>Znowu używa pan obraźliwego słownictwa. Chcę, żeby zmienił pan język zwracając się do mnie.</i>	<i>Proszę mnie nie dotykać i opuścić budynek.</i>
3. Przywołaj zaplecze	Powiedz o konsekwencjach.	<i>Jeśli nie przestanie mnie pan obrażać, będę zmuszona zakończyć rozmowę.</i>	<i>Jeśli pani nie odejdzie, zadzwonię na Policję</i>
4. Skorzystaj z zaplecza	Bezwzględnie zastosuj konsekwencje.	Odkładamy słuchawkę. ¹	Dzwonimy na Policję. ²

1 Jeśli sytuacja się powtórzy, można poinformować o kolejnych konsekwencjach, np. zablokowanie tego numeru telefonu, nieudzielanie dalszego wsparcia czy nagranie rozmowy w celu zgłoszenia jej na Policję

2 Warto pomyśleć o dodatkowych zabezpieczeniach w waszej siedzibie. Na przykład o umiejscowieniu ukrytego przycisku alarmowego w strategicznym miejscu. Po jego naciśnięciu zaalarmowana zostaje ochrona lub słychać dźwięk alarmu, który odstraszy napastnika

Superwizja

W pracy pomocowej konieczne jest stworzenie przestrzeni na „wygadanie się” osób udzielających wsparcia. Udzielanie wsparcia emocjonalnego bywa bardzo obciążające. Jeśli stać nas na zatrudnienie profesjonalnego superwizora, powinniśmy skorzystać z takiej możliwości. Jeśli nie, warto przeszkolić „pomagaczy” z superwizji koleżeńskiej, a następnie zorganizować regularne sesje tejsze.

11

Jakie są standardy wspierania osób pokrzywdzonych przestępstwem z nienawiści?

Poza wymienionymi tu wcześniej zasadami wspierania, takimi jak zasada poufności, czy konieczność ciągłej superwizji, profesjonalne pomaganie wiąże się z:

- **niezależnością;**

Zazwyczaj osoby z grup wykluczonych zwracają się po pomoc do organizacji działających na rzecz danej społeczności. Taka organizacja powinna być finansowo niezależna od aparatu władzy. Współpraca z organami ścigania jest przydatna, ale osoba pokrzywdzona musi mieć pewność, że osoby jej pomagające będą niezależne i będą mieć jej dobro na względzie przede wszystkim.

- **dostrzeganiem różnorodności;**

Aby zapewnić profesjonalne wsparcie osobom pokrzywdzonym przestępstwami z nienawiści, fundamentalne znaczenie ma nieustanna i krytyczna refleksja na temat własnej pozycji społecznej w stosunku do osoby szukającej pomocy. Jest to szczególnie ważne w przypadkach, w których osoba udzielająca wsparcia i klient_ka mają różne pochodzenie społeczne, religijne lub kulturowe. W celu szerszego zrozumienia potrzeb i doświadczeń osób pokrzywdzonych oraz ich pragnień i życzeń, ważna jest różnorodność zespołu oferującego wsparcie. Wsparcie od osoby z taką samą tożsamością społeczną, może mieć kluczowe znaczenie dla niektórych osób pokrzywdzonych, aby przezwyciężyć doświadczenie przemocy z nienawiści. Stałej refleksji powinny być poddane kwestie różnic i nierównowagi sił ze względu na wiek, kolor skóry, wyznanie, kulturę, niepełnosprawność, pochodzenie

etniczne, narodowość, płeć, orientację seksualną, tożsamość płciową, stan cywilny, stan zdrowia, zdrowie psychiczne, wygląd fizyczny, przekonania polityczne, klasę społeczną i inne. Należy wziąć pod uwagę przekrojowość/intersekcjonalność tego, w jaki sposób tożsamości społeczne łączą się i oddziałują, aby pośredniczyć w konkretnych doświadczeniach dyskryminacji i przemocy.

- **niedyskryminującym podejściem;**

Osoby udzielające wsparcia powinny aktywnie dążyć do tego, aby żadna osoba szukająca u nich wsparcia nie była bezpośrednio ani pośrednio traktowana mniej korzystnie niż inni, tzn. dyskryminowana ze względu na swoją tożsamość społeczną. Aby uniknąć dyskryminacji, „pomagacze” muszą stale i krytycznie zastanawiać się nad własnymi praktykami i tym, jak ich własna sytuacja społeczna wpływa na ich praktykę.

- **postawą nieoceniającą.**

Często trudno jest nam odpowiednio zrozumieć pragnienia, cele czy zachowania osoby pokrzywdzonej. Aby dokonać prawidłowej oceny każdej sytuacji, osoba wspierająca musi świadomie starać się nie oceniać. Nie jest łatwo powstrzymać się od osądu wolnego od stereotypów i uprzedzeń. Jednak rolą osoby wspierającej jest powstrzymanie się od oceny, tolerowanie różnic, kierowanie się empatią i szczerością. Pomocne może być ćwiczenie aktywnego słuchania.

Zapewnianie wysokiej jakości wsparcia

Organizacja udzielająca wsparcia powinna określić standardy jakościowe tego wsparcia. Powinna opracować i wdrożyć regularny monitoring i ocenę jakości oferowanych usług. Monitoring powinien być przeprowadzany przez zewnętrznych i niezależnych ekspertów, może też być przeprowadzony za pomocą ankiet czy wywiadów. Badanie powinno obejmować jakość oferowanych usług, jak i szacować zapotrzebowanie, jakiego rodzaju wsparcie jest najbardziej potrzebne.

załączniki

załącznik 1

Schemat tworzenia modelu wsparcia ofiar przestępstw z nienawiści

- Krok 1** **Określenie ścieżek komunikacji między** osobą szukającą wsparcia a organizacją: formularz na stronie internetowej, infolinia, kontakt drogą mailową, wizyta w biurze, inna.
- Krok 2** **Określenie zakresu wsparcia:** wsparcie polegające na udzieleniu informacji, praktyczne, materialne, psychologiczne, prawne - na czym polega, na jakich zasadach można z niego skorzystać.
- Krok 3** **Określenie zasad dotyczących skierowań:** nawiązanie współpracy z placówkami i organizacjami udzielającymi wsparcia, którego nie jesteśmy w stanie zapewnić sami oraz określenie zasad, na jakich odsyłać będziemy osobę pokrzywdzoną do innej instytucji.
- Krok 4** **Monitoring spraw:** utworzenie zanonimizowanej bazy danych pozwalającej na śledzenie, co się dzieje z osobą pokrzywdzoną od pierwszego kontaktu z naszą organizacją. Taki monitoring pozwala na długofalowe kontynuowanie wsparcia i analizę trendów bezpieczeństwa.
- Krok 5** **Stworzenie standardów jakościowych wsparcia i ewaluacja:** stworzenie systemu ewaluacji określającego ocenę skuteczności interwencji, np. stworzenie ankiety ewaluacyjnej lub zatrudnienie zewnętrznego ewaluatora.
- Krok 6** **Szkolenia dla osób udzielających wsparcia i superwizja:** przygotowanie osób udzielających wsparcia, ciągłe doszkalanie i stworzenie systemu superwizji.
- Krok 7** **Kampania informacyjna:** poinformowanie społeczności o udzielanym wsparciu i pilnowanie, aby informacje te były stale dostępne i aktualizowane.

załącznik 2

Model wsparcia osób doświadczających dyskryminacji i/lub pokrzywdzonych przestępstwem z nienawiści

Celem niniejszego modelu jest wsparcie organizacji czy instytucji, które przy minimalnych środkach finansowych chciałyby zbudować system wsparcia dla osób doświadczających dyskryminacji i/lub pokrzywdzonych przestępstwem z nienawiści. Proponowany model wsparcia wskaże, w jaki sposób czerpać z dostępnych już rozwiązań.

Niniejszy model wsparcia pomoże zweryfikować, jakimi środkami i możliwościami dysponuje Twoja organizacja. Będzie też swego rodzaju przewodnikiem, pomocnym w zebraniu i uporządkowaniu niezbędnych danych, które umożliwią skuteczne pokierowanie osoby pokrzywdzonej przestępstwem z nienawiści do odpowiednich instytucji udzielających wsparcia. Dlatego rekomendujemy zaadaptowanie tego modelu wsparcia przez Waszą organizację, instytucję lub gminę, jako praktycznego niezbędnika dla osób, które będą wsparciem bądź pierwszym kontaktem dla osoby pokrzywdzonej przestępstwem z nienawiści.

Zachęcamy do wyznaczenia konkretnej osoby, która będzie odpowiedzialna za wypełnienie poniższej tabeli, przy współpracy z organizacjami/instytucjami zewnętrznymi. Wypełnienie tabeli jest bardzo proste. Lewa kolumna zawiera pytania naprowadzające i propozycje odpowiedzi. Natomiast prawa kolumna jest miejscem do wprowadzenia informacji.

Pamiętaj: Model wsparcia ma wzmacniać działania Twojej organizacji czy gminy. Można go dowolnie zmieniać i uzupełniać o nowe pozycje, wynikające z potrzeb członków i członkiń Twojej społeczności, przy istniejących w Twoim regionie mechanizmów wsparcia.

Tabela najważniejszych numerów alarmowych	
Uniwersalny telefon alarmowy	112
Policja	997
Pogotowie	998
Straż pożarna	999
Straż Miejska/Gminna	
Ochrona	
Oficer dyżurny najbliższego komisariatu Policji	
Dzielnicowy	
Data utworzenia / aktualizacji dokumentu	<p>_____</p> <p>Zanim wpiszesz dane kontaktowe w formularzu sprawdź:</p> <ul style="list-style-type: none"> - czy dane kontaktowe są aktualne, - godziny pracy / dostępności danych instytucji czy linii telefonicznych. <p>Rekomendujemy sprawdzenie i aktualizowanie danych co 6 miesięcy.</p>
Imię i nazwisko osoby pierwszego kontaktu	<p>_____</p> <p>Ze względów bezpieczeństwa wpisz wyłącznie służbowy numer telefonu osoby odpowiedzialnej za pierwszy kontakt.</p> <p>Rekomendujemy wyznaczenie jednej osoby do pierwszego kontaktu. Jeżeli nie ma takiej możliwości, rolę tę można powierzyć dwóm osobom. Wskazanie osób odpowiedzialnych za kontakt pozwoli na usprawnienie procedury.</p>
Telefon do osoby pierwszego kontaktu	<p>_____</p> <p>Pamiętaj, w celach bezpieczeństwa niniejszy numer powinien być numerem służbowym.</p>

Zestaw sugerowanych pytań podczas pierwszego kontaktu z osobą pokrzywdzoną przestępstwem z nienawiści.	
<p><i>Celem poniższych pytań jest zdefiniowanie najpilniejszych potrzeb osoby zgłaszającej się o pomoc. Choć poniższe pytania wydają się oczywiste, pamiętaj, że osoby w sytuacjach silnie stresujących mogą być zdezorientowane i podejmować nieracjonalne decyzje. Dlatego zachęcamy do zadania poniższych pytań.</i></p>	
	<p>1. Czy osoba zgłasza się w związku z popełnionym przestępstwem z nienawiści czy dyskryminacją, która ją spotkała/spotyka?</p>
	<p>2. Czy życie osoby pokrzywdzonej jest zagrożone?</p> <p><i>Jeżeli tak, zapytaj skąd dzwoni i zadzwoń na 112</i></p>
	<p>3. Czy potrzebuje natychmiastowej pomocy medycznej?</p> <p><i>Jeżeli tak, zapytaj skąd dzwoni i zadzwoń na 112</i></p>
	<p>4. Poproś o opisanie zdarzenia. Zapytaj, czy możesz umieścić anonimowy opis zdarzenia na platformie zglosantysemityzm.pl</p> <p><i>To nasza propozycja schematu opisu. Pozwoli ona na uporządkowanie przebiegu wydarzenia:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Gdzie i kiedy doszło do incydentu? 2. Ile osób zostało pokrzywdzonych? 3. Kim są osoby pokrzywdzone? (płeć, widoczne znaki, które mogą sugerować, że są Żydami). 4. Ilu było sprawców zdarzenia? 5. Kim byli sprawcy zdarzenia? (np. młodzież, członkowie organizacji/grupy - jakiej?, osoby z emblematami - jakimi?). 6. Jaka, twoim zdaniem, była motywacja sprawcy lub sprawców? - wyjaśnij dlaczego tak uważasz. 7. Dlaczego uważasz, że zdarzenie miało charakter antysemitki? 8. Czy podjęto już formalne czynności w sprawie, np. zgłoszono sprawę policji?
	<p>5. Czy zdarzenie zostało komuś zgłoszone?</p> <p><i>Jeżeli tak, to komu?</i></p>
	<p>6. Jakiej pomocy oczekuje pokrzywdzona osoba?</p>
	<p>7. Czy jest jakaś osoba bliska/rodzina, która może udzielić wsparcia osobie pokrzywdzonej?</p>

POMOC PRAWNA	
Imię i nazwisko i dane kontaktowe prawnika w Twojej instytucji, który bezpłatnie udzieli pomocy.	<hr/> <p><i>Pamiętaj by prosto i precyzyjnie poinformować o rodzaju pomocy, jakiej może udzielić prawnik. Upewnij się, iż osoba pokrzywdzona zrozumiała na czym ta pomoc będzie polegała. Jeżeli to tylko konsultacje, wyjaśnij ich charakter oraz ile godzin będą trwały.</i></p>
POMOC PRAWNA ZEWNĘTRZNA	
<p><i>Jeżeli nie dysponujesz pomocą prawną, przygotuj poniżej propozycje, które wynikają z rozwiązań istniejących w ramach różnych przepisów/projektów realizowanych przez władze i instytucje krajowe i samorządowe.</i></p>	
Okręgowa Rada Adwokacka (ORA)	<hr/> <p><i>Rekomendujemy nawiązanie współpracy z Okręgową Radą Adwokacką (ORA). Następnie w ramach tej współpracy warto zorganizować spotkanie z lokalnymi prawnikami i prawniczkami udzielającymi wsparcia na zasadach pro bono. W ramach podziękowań możesz zapytać, czy ORA (czy też konkretni adwokaci_tki) wyraża zgodę na publikację informacji o tej współpracy w waszych mediach społecznościowych lub na stronie www.</i></p>
Bezpłatna pomoc prawna w ramach Urzędu Miasta	<hr/> <p><i>W celu uzyskania tej informacji rekomendujemy skontaktować się z osobą pełniącą rolę Pełnomocnika_czki ds. Równego Traktowania, Wydziałem Polityki Społecznej lub Miejskim Ośrodkiem Pomocy Społecznej.</i></p>
Lokalny Program Uniwersytecki bezpłatnej pomocy prawnej	<hr/> <p><i>Na niektórych wydziałach prawa funkcjonują wolontaryjne grupy studentów udzielających pomocy prawnej koordynowane przez wykładowców. Skontaktuj się z lokalnym wydziałem prawa i zapytaj, czy taka grupa funkcjonuje w Twoim mieście. Jeżeli istnieje taka grupa, warto nawiązać z nią współpracę.</i></p>
Pomoc prawna w ramach Funduszu Sprawiedliwości	<hr/> <p><i>Na stronie Ministerstwa Sprawiedliwości znajdziesz informacje o instytucjach udzielających pomocy ofiarom przestępstw w ramach funduszu. Wobec ostatnich zastrzeżeń Najwyższej Izby Kontroli, upewnij się, czy taka instytucja posiada właściwe kompetencje do prowadzenia tego rodzaju pomocy.</i></p>
Ośrodek / Punkt Interwencji Prawnej	<hr/> <p><i>Samorządy organizują wsparcie dla osób w kryzysie w ramach lokalnych Ośrodków lub Punktów Interwencji Prawnej. Sprawdź, czy taki ośrodek działa w Twojej gminie.</i></p>

**POMOC PRAWNA ZEWNĘTRZNA
PRZY DYSKRYMINACJI KRZYŻOWEJ**

Często w przestępstwach z nienawiści oraz dyskryminacji, można zauważyć kilka przesłanek będących podstawą dyskryminacji np. płeć, narodowość, wyznanie etc. W takich sytuacjach warto rozważyć, czy nie lepiej będzie rekomendowanie, by osoba pokrzywdzona zwróciła się bezpośrednio do organizacji specjalizującej się w danym obszarze. Może być to np. organizacja zajmująca się przemocą wobec kobiet, dzieci, osób z doświadczeniem migranckim, osób ze społeczności LGBTQIA+.

<p>Centrum Praw Kobiet Fundacja Feminoteka</p>	<p>_____</p> <p><i>Przemoc / dyskryminacja wobec kobiet.</i></p>
<p>Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę</p>	<p>_____</p> <p><i>Przemoc / dyskryminacja wobec dzieci.</i></p>
<p>KPH, Lambda, inne lokalne organizacje LGBTQIA+</p>	<p>_____</p> <p><i>Przemoc / dyskryminacja wobec członków społeczności LGBTQIA+</i></p>
<p>Stowarzyszenie Interwencji Prawnej, Fundacja Ocalenie</p>	<p>_____</p> <p><i>Przemoc / dyskryminacja wobec osób pochodzących z państw trzecich.</i></p>
<p>Pomoc prawna dla imigrantów</p>	<p>_____</p> <p><i>Przemoc / dyskryminacja wobec osób z doświadczeniem migranckim, osób nieposiadających polskiego obywatelstwa.</i></p>
<p>Organizacja ukraińska udzielająca pomocy prawnej.</p>	<p>_____</p> <p><i>Przemoc / dyskryminacja wobec obywateli/obywatelek Ukrainy</i></p>

POMOC PSYCHOLOGICZNA	
Imię i nazwisko osoby posiadającej kompetencje w interwencji kryzysowej	<hr/> <p><i>Pamiętaj, nie mamy na myśli długoterminowej pomocy psychologicznej, a doraźną interwencję kryzysową. Jeżeli osoba wymaga dłuższego wsparcia, skieruj ją do właściwej instytucji udzielającej pomocy psychologicznej.</i></p>
<i>Pomoc Psychologiczna realizowana w ramach programów/grantów Urzędu Miasta/Gminy</i>	
Ośrodek / Punkt Interwencji Prawnej	<hr/> <p><i>Samorządy organizują wsparcie dla osób w kryzysie w ramach lokalnych Ośrodków lub Punktów Interwencji Prawnej.</i></p>
Telefon zaufania dla kobiet	
Telefon zaufania dla dzieci	
Telefon zaufania	
Poradnia psychologiczno- edukacyjna	<hr/> <p><i>Lokalne poradnie udzielające wsparcia dzieciom i młodzieży oraz ich rodzinom.</i></p>
Centrum Zdrowia Psychicznego	<hr/> <p><i>Projekt pilotażowy Centrum Zdrowia Psychicznego to miejsce, w którym można dostać natychmiastowe i bezpłatne wsparcie przez całą dobę bez skierowania i zapisywania się na wizytę. Sprawdź, czy dany program jest realizowany w Twojej gminie/powiecie.</i></p>
Pomoc psychologiczna w ramach Funduszu Sprawiedliwości	<hr/> <p><i>Na stronie Ministerstwa Sprawiedliwości (https://www.funduszsprawiedliwosci.gov.pl/) znajdziesz informacje o instytucjach udzielających pomocy ofiarom przestępstw w ramach Funduszu. Wobec ostatnich zastrzeżeń Najwyższej Izby Kontroli upewnij się, czy taka instytucja posiada właściwe kompetencje do prowadzenia tego rodzaju pomocy.</i></p>

**POMOC PSYCHOLOGICZNA
ZEWNĘTRZNA
PRZY DYSKRYMINACJI KRZYŻOWEJ**

Często w przestępstwach z nienawiści, dyskryminacji można zauważyć kilka przesłanek będących podstawą dyskryminacji np. płeć, narodowość, wyzwanie etc. W takich sytuacjach warto rozważyć, czy czasem nie lepiej będzie rekomendowanie, by osoba pokrzywdzona zwróciła się bezpośrednio do organizacji specjalizującej się w danym obszarze. Może być to np. organizacja zajmująca się przemocą wobec kobiet, dzieci, osób z doświadczeniem migranckim, osób ze społeczności LGBTQIA+

<p>Centrum Praw Kobiet Fundacja Feminoteka</p>	<p>_____</p> <p><i>Przemoc / dyskryminacja wobec kobiet.</i></p>
<p>Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę</p>	<p>_____</p> <p><i>Przemoc / dyskryminacja wobec dzieci.</i></p>
<p>Lambda, inne lokalne organizacje LGBTQIA+</p>	<p>_____</p> <p><i>Przemoc / dyskryminacja wobec członków społeczności LGBTQIA+</i></p>
<p>Stowarzyszenie Interwencji Prawnej, Fundacja Ocalenie</p>	<p>_____</p> <p><i>Przemoc / dyskryminacja wobec osób pochodzących z państw trzecich.</i></p>
<p>Pomoc prawna dla osób imigrantów</p>	<p>_____</p> <p><i>Przemoc / dyskryminacja wobec imigrantów, cudzoziemców.</i></p>
<p>Organizacja ukraińska udzielająca pomocy prawnej.</p>	<p>_____</p> <p><i>Przemoc / dyskryminacja wobec obywateli/obywatelek Ukrainy.</i></p>

POMOC MATERIALNA	
Imię i Nazwisko osoby dysponującej pakietem SOCJALNYM RATUNKOWYM	<p>_____</p> <p>Rekomendujemy przygotowanie pakietu środków niezbędnych w sytuacjach nagłych:</p> <ul style="list-style-type: none"> • takich jak napad z kradzieżą z przesłanek antysemitycznych na osoby, które są spoza Twojego miasta. • bądź też zwykłego wypadku komunikacyjnego, gdy potrzebna jest pomoc natychmiastowa, która obejmuje np.: • bilet do miejsca zamieszkania / pobytu, • jednodniowy nocleg, • pomoc w zakupie podstawowych ubrań potrzebnych do powrotu do miejsca zamieszkania. <p>Pamiętaj, że taki pakiet powinien być łatwo dostępny i nieodpłatny. Wraz z pakietem przygotuj procedurę korzystania z pakietu. Powinna być prosta, zrozumiała i transparentna, co da swobodę korzystania z pomocy bez zbędnej zwłoki w nagłych sytuacjach.</p>
Imię Nazwisko i telefon pracownika socjalnego. Warunki udzielenia pomocy: 	<p>_____</p> <p>Osoba odpowiedzialna za organizację pomocy materialnej w Twojej instytucji. Rekomendujemy podawanie wyłącznie telefonu służbowego.</p>
JDC JOINT	<p>_____</p> <p>Fundacja udziela pomocy materialnej dla społeczności żydowskiej w Polsce.</p>
Fundacja PUSZKE	<p>_____</p> <p>Fundacja udziela pomocy materialnej dla społeczności żydowskiej w Polsce.</p>
Pomoc w ramach Funduszu Sprawiedliwości	<p>_____</p> <p>Na stronie Ministerstwa Sprawiedliwości znajdziesz informacje o instytucjach udzielających pomocy ofiarom przestępstw w ramach funduszu.</p> <p>Wobec ostatnich zastrzeżeń Najwyższej Izby Kontroli upewnij się, czy taka instytucja posiada właściwe kompetencje do prowadzenia tego rodzaju pomocy.</p>
Fundacja Pomocy Ofiarom Przestępstw	<p>_____</p> <p>Fundacja pomaga w pierwszej kolejności ofiarom przestępstw przeciwko życiu lub zdrowiu.</p>

<p>Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej Warunki udzielenia pomocy:</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p>_____</p> <p><i>Rekomendujemy spotkać się z przedstawicielstwem ośrodka lub wydziału spraw społecznych w Twojej gminie, w celu omówienia możliwych form wsparcia i istniejących procedur.</i></p>
<p>POMOC MATERIALNA ZEWNĘTRZNA PRZY DYSKRYMINACJI KRZYŻOWEJ</p>	
<p>Dom samotnej matki Centrum Praw Kobiet Fundacja Feminoteka</p>	<p>_____</p> <p><i>Przemoc / dyskryminacja wobec kobiet.</i></p>
<p>Schronisko dla osób należących do społeczności LGBTQAI+</p>	<p>_____</p> <p><i>Przemoc / dyskryminacja wobec osób ze społeczności LGBTQAI+</i></p>
<p>Instytucja wspierająca osoby z doświadczeniem migranckim</p>	<p>_____</p> <p><i>W wielu miastach powstały np. Punkty Informacji dla Migrantów, gdzie prócz informacji można uzyskać wsparcie prawne, psychologiczne i materialne.</i></p>

POMOC POLICJI	
W przypadku zagrożenia życia, przestępstw ciężkich wymagających natychmiastowej interwencji Policji.	Dzwoń na 112 lub 997
W przypadku przestępstw nie wymagających natychmiastowego zgłoszenia.	Rekomendujemy pisemną formę zgłoszenia przestępstwa do jednostki policji albo prokuratury (właściwej dla miejsca zdarzenia). Zawiadomienie o przestępstwie ma obowiązek przyjąć każdy funkcjonariusz Policji w każdym Komisariacie i w każdej Komendzie Policji.
W przypadku, kiedy przestępstwa, wykroczenia powtarzają się w Twoim sąsiedztwie lub ich sprawcami są sąsiedzi.	Rekomendujemy spotkanie się z dzielnicowym i omówienie z nim sytuacji, zagrożeń, możliwych rozwiązań dla pokrzywdzonej osoby i tego, kiedy i jak może pomóc policja.
Rekomendujemy, żeby Twoje stowarzyszenie/organizacja nawiązała kontakt z oficerem / zespołem ds. praw człowieka na poziomie Komendy Wojewódzkiej.	Jeżeli Ty lub członkowie społeczności zgłosiliście przestępstwo z nienawiści, to rekomendujemy poinformowanie o tym pełnomocnika/zespołu ds. praw człowieka w Komendzie Wojewódzkiej.

załącznik 3

Lista instytucji / organizacji

Wykaz głównych polskich instytucji / organizacji pozarządowych działających w obszarze wsparcia osób doświadczających dyskryminacji i/lub pokrzywdzonych przestępstwem z nienawiści.

Często w przestępstwach z nienawiści, dyskryminacji można zauważyć kilka przesłanek będących podstawą dyskryminacji np. płeć, narodowość, wyzwanie etc. W takich sytuacjach warto rozważyć, czy czasem nie lepiej będzie rekomendowanie, by osoba poszkodowana zwróciła się bezpośrednio do organizacji specjalizującej się w danym obszarze. Dlatego też zebrana lista obejmuje organizacje wspierające różne grupy mniejszościowe.

Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka OBWE

<https://www.osce.org/odihr>

Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich

<https://bip.brpo.gov.pl/>

Centrum Praw Kobiet

<https://cpk.org.pl/>

Dajemy Dzieciom Siłę

<https://fdds.pl/>

EStAR: Enhancing hate crime victim support (OSCE/ODiHR)

<https://www.osce.org/odihr/hate-crime-victim-support>

Fundacja Feminoteka

<https://feminoteka.pl/>

Fundacja „Nasz Wybór”

<https://naszwybor.org.pl/>

Fundacja Pomocy Ofiarom Przestępstw

<https://www.fpop.org.pl/>

Fundacja rownosc.org.pl

<https://rownosc.org.pl/>

Fundacja Trans-Fuzja

<https://www.transfuzja.org/>

Fundacja Zustricz

<https://zustricz.pl/>

Helsińska Fundacja Praw Człowieka

<https://hfhr.pl/>

Instytut Bezpieczeństwa Społecznego

<https://www.fundacjaibs.pl/>

Kampania Przeciw Homofobii

<https://kph.org.pl/>

Lambda Warszawa

<http://lambdawarszawa.org/en/>

Naczelna Rada Adwokacka

<http://www.nra.pl/>

„Otwarta Rzeczpospolita” Stowarzyszenie przeciw

Antysemityzmowi i Ksenofobii

<https://www.otwarta.org/>

Policjani Pełnomocnicy ds. ochrony praw człowieka

Informacje na stronach poszczególnych Komend Wojewódzkich Policji

Pomorskie Centrum Równego Traktowania

<https://pcrt.com.pl/>

Polskie Towarzystwo Prawa Antydyskryminacyjnego

<http://www.ptpa.org.pl/>

Stowarzyszenie Interwencji Prawnej

<https://cpk.org.pl/>

Stowarzyszenie „Nigdy Więcej”

<https://www.nigdywiecej.org/>

Żydowskie Stowarzyszenie Czulent

<https://czulent.pl/>

załącznik 4 | Lista publikacji dot. wsparcia osób pokrzywdzonych przestępstwem z nienawiści

Analysis of the experiences of victims of criminal offences and incidents motivated by hate

Żydowskie Stowarzyszenie Czulent

<https://czulent.pl/analysis-of-the-experiences-of-victims-of-criminal-offences-and-incidents-motivated-by-hate/>

Compendium: Practices of Civil Society and Government Collaboration for Effective Hate Crime Victim Support

Organization for Security and Co-operation in Europe

<https://www.osce.org/odihr/514165>

Jak podnieść świadomość społeczną na temat przestępstw z nienawiści. Wytyczne dotyczące monitorowania przestępstw z nienawiści i incydentów motywowanych nienawiścią

Facing Facts

<https://www.facingfacts.eu/wp-content/uploads/sites/4/2019/02/Guidelines-Polish-Final-Version-oct.2015.pdf>

Hate Crime Victim Support: Policy Brief

Organization for Security and Co-operation in Europe

<https://www.osce.org/odihr/516375>

Hate Crime Victim Support Building Blocks

Organization for Security and Co-operation in Europe

<https://www.osce.org/odihr/516591>

Hate No More: Poradnik dla funkcjonariuszy i funkcjonariuszek Policji

Kampania Przeciw Homofobii

https://kph.org.pl/wp-content/uploads/2019/09/KPH-HateNoMore_Poradnik-dla-Policji.pdf

Hate No More: Raport o Polsce

Kampania Przeciw Homofobii

<https://kph.org.pl/wp-content/uploads/2016/08/hnm-raport-pl-www.pdf>

Hate No More: Zbiór narzędzi dla organów ścigania

Kampania Przeciw Homofobii

https://kph.org.pl/wp-content/uploads/2019/09/KPH-HateNoMore_Zbio%C%81r-narze%C%84dzi.pdf

Model Guidance on Individual Needs Assessments of Hate Crime Victims

Organization for Security and Co-operation in Europe

<https://www.osce.org/odihr/489782>

Mapping Unreported Hate Crimes Using Respondent-driven

Sampling: A Methodology

Organization for Security and Co-operation in Europe

<https://www.osce.org/odihr/402314>

Polska Karta Praw Ofiar

<https://www.gov.pl/attachment/ed6621df-be74-4963-9370-8d5c786093f2>

Przeciwdziałanie przestępstwom z nienawiści na poziomie regionalnym

Policy Brief: Specialist Support for Hate Crime Victims

Organization for Security and Co-operation in Europe

<https://www.osce.org/odihr/513127>

Poradnik dla Zgłaszających Zbrodnie z Nienawiści.

Definiowanie symboli, domen, aspektów psychologicznych i prawnych.

Żydowskie Stowarzyszenie Czulent

<https://czulent.pl/poradnik-dla-zglaszajacych-zbrodnie-z-nienawisci-definiowanie-symboli-domen-aspektow-psychologicznych-i-prawnych/>

Traktowanie ofiar przestępstw z nienawiści z szacunkiem i godnością

Organization for Security and Co-operation in Europe

<https://www.osce.org/odihr/516585>

Zapewnienie ofiarom przestępstw z nienawiści dostępu do wymiaru sprawiedliwości: opinie specjalistów. Streszczenie

Agencja Praw Podstawowych Unii Europejskiej

https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2017-ensuring-justice-hate-crime-victims-summary_pl.pdf

Zrozumienie antysemickich przestępstw z nienawiści i zapewnienie bezpieczeństwa społecznościom żydowskim. Praktyczny przewodnik.

Organization for Security and Co-operation in Europe

<https://www.osce.org/odihr/317166>

załącznik 5

Prawa i obowiązki osoby pokrzywdzonej w postępowaniu karnym

<https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/POKRZYWDZONY.pdf>

<https://dolnoslaska.policja.gov.pl/wr1/porady/prawa-i-obowia/20751,Pokrzywdzony.html>

Poniżej zebraliśmy podstawowe prawa i obowiązki osoby pokrzywdzonej w postępowaniu karnym, ważne z perspektywy niniejszej publikacji. Skorzystaliliśmy z ulotki “Prawa i obowiązki pokrzywdzonego w postępowaniu karnym” opracowanej przez Helsińską Fundację Praw Człowieka i Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich. Rekomendujemy pobranie ulotki by była “pod ręką” gdy zgłosi się do waszej organizacji osoba pokrzywdzona.

Zestawienie praw można znaleźć również na stronach komend wojewódzkich policji oraz na stronach poszczególnych prokuratur.

Policja i prokuratura mają obowiązek poinformować o prawach i obowiązkach osobę pokrzywdzoną. W praktyce osoba pokrzywdzona zostanie poproszona o potwierdzenie pisemne o poinformowaniu jej o prawach i obowiązkach. Osoba ma prawo poprosić prowadzącego postępowanie o wyjaśnienia niejasnych, niezrozumiałych lub niepełnych informacji, również o dodatkowe, szczegółowe informacje.

1. Prawa osób pokrzywdzonych

Pomoc prawna

Osoba pokrzywdzona ma prawo korzystać z pomocy prawnika. Może to być zarówno adwokat, jak i radca prawny. Osoba pokrzywdzona może skorzystać z takiej pomocy już na etapie prowadzenia śledztwa lub dochodzenia¹.

k.p.k¹ art. 87 § 1

¹ Skrót k.p.k. odnosi się do Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z2020 r. poz. 30, 413, 568, 1086 i1458).

k.p.k. art. 627 - 629

W zależności od wyniku procesu, kosztami wynajęcia pełnomocnika może zostać obciążony oskarżony. Możliwość taka wymaga złożenia wniosku do sądu o zwrot wydatków.

k.p.k. art. 87 § 1 i 88

Na etapie postępowania sądowego, jeżeli osoba nie jest w stanie ponieść kosztów zatrudnienia pełnomocnika bez uszczerbku dla niezbędnego utrzymania siebie i rodziny, sąd może przydzielić go z urzędu (za darmo). Żeby otrzymać pełnomocnika z urzędu, trzeba złożyć o to wniosek do sądu. Można złożyć go także za pośrednictwem prokuratora – wzór wniosku powinien być dostępny na komisariacie lub na stronie internetowej sądu.

Wniosek składa się wraz z wypełnionym oświadczeniem o stanie rodzinnym i źródłach utrzymania (znajdującym się w Załączniku do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 lutego 2014 r., Dz. U. z 2014 r. poz. 366).

Korzystanie z pomocy tłumacza

k.p.k. art. 204

Osoba pokrzywdzona ma prawo do bezpłatnej pomocy tłumacza. Jeżeli pokrzywdzony na nie zna lub zna słabo język polski, jest osobą niesłyszącą lub niemą, czynności procesowe (np, przesłuchanie w charakterze świadka) z udziałem osoby pokrzywdzonej przeprowadza się z udziałem tłumacza. Na etapie postępowania sądowego pokrzywdzonemu, który skorzystał z prawa do bycia oskarżycielem posiłkowym, doręcza się w tłumaczeniu wszelkie przeczenia podlegające zaskarżeniu i kończące postępowanie w sprawie. Pokrzywdzony ma też prawo do bezpłatnej pomocy tłumacza przy wszystkich swoich czynnościach przed sądem (art. 5 ust. 2 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 2072 z późn. zm.)).

Dostęp do informacji

k.p.k. art. 156

Osoba pokrzywdzona ma prawo dostępu do akt. Oznacza to, iż może przeglądać akta oraz samodzielnie sporządzać z nich odpisy i kopie, także po zakończeniu postępowania przygotowawczego (śledztwa lub dochodzenia). Może też odpłatnie uzyskać odpisy i kopie z akt sprawy.

Dostęp do akt może zostać odmówiony tylko ze względu na ważny interes państwa lub dobro postępowania. W takim przypadku osoba pokrzywdzona zostanie poinformowana o możliwości udostępnienia akt w późniejszym terminie. Akta mogą być udostępnione w postaci elektronicznej. Prokurator nie może odmówić dostępu do akt sprawy, jeżeli został wyznaczony termin końcowego zaznajomienia z materiałami sprawy przez podejrzanego.

Usprawiedliwianie nieobecności

k.p.k. art. 117 § 2a

Jeżeli osoba pokrzywdzona została wezwana do osobistego stawiennictwa, usprawiedliwienie nieobecności z powodu choroby jest możliwe wyłącznie po przedstawieniu zaświadczenia wystawionego przez lekarza sądowego. Inne zaświadczenie lub z wolenie jest niewystarczające.

2. Prawa osoby pokrzywdzonej w postępowaniu przygotowawczym (tzn. na etapie śledztwa lub dochodzenia)

To okres, podczas którego prokuratura lub policja ustala, czy i przez kogo zostało popełnione przestępstwo, bada okoliczności sprawy i zbiera dowody. Na tym etapie osoba pokrzywdzona ma następujące prawa:

k.p.k. art. 299a § 1

- Osoba pokrzywdzona może wskazać osobę, która będzie obecna podczas czynności z jej udziałem w postępowaniu przygotowawczym, o ile nie uniemożliwia to przeprowadzenia czynności lub nie utrudni jej w istotny sposób.

k.p.k. art. 315 § 1

- Osoba pokrzywdzona ma prawo do składania wniosków, np. o przesłuchanie świadka, uzyskanie dokumentu, dopuszczenie opinii biegłego.

k.p.k. art. 315 § 2

- Osoba pokrzywdzona ma prawo żądać udziału w czynnościach, które są przeprowadzane na jej wniosek oraz w czynnościach, których nie będzie można powtórzyć na rozprawie, np. w przesłuchaniu świadka który przebywa tymczasowo w Polsce. W czynnościach tych może ją reprezentować pełnomocnik.

k.p.k. art. 318

- Osoba pokrzywdzona ma prawo do udziału w przesłuchaniu biegłego oraz do zapoznania się z jego pisemną opinią.

k.p.k. art. 321 § 5

- Osoba pokrzywdzona ma prawo do złożenia wniosku o uzupełnienie śledztwa lub dochodzenia. Wniosek należy złożyć w terminie 3 dni od daty zapoznania podejrzanego z materiałami z postępowania.

k.p.k. art. 306 § 3

- Osoba pokrzywdzona ma prawo złożyć zażalenie: na postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania lub o umorzeniu postępowania; na bezczynność organu, jeżeli w ciągu 6 tygodni od złożenia zawiadomienia o przestępstwie nie ma informacji o wszczęciu lub odmowie wszczęcia śledztwa lub dochodzenia.

k.p.k. art. 306 § 1, 1a

- Jeśli prokurator odmówi wszczęcia postępowania, osoba pokrzywdzona ma prawo złożyć zażalenie do sądu (w terminie 7 dni).

3. Prawa osoby pokrzywdzonej w postępowaniu sądowym

k.p.k. art. 299 § 1

Pokrzywdzony jest stroną w postępowaniu przygotowawczym poprzedzającym wniesienie sprawy do sądu. W momencie złożenia sprawy do sądu stroną postępowania jest prokurator, również występujący w imieniu osoby pokrzywdzonej.

k.p.k. art. 53 i art. 54 § 1

W postępowaniu sądowym osoba pokrzywdzona może być stroną (oskarżycielem posiłkowym), jeżeli tego zażąda. Oświadczenie w tej sprawie składa się najpóźniej do czasu rozpoczęcia przewodu sądowego, czyli przedstawienia na rozprawie zarzutów oskarżenia. Jeżeli przed rozpoczęciem przewodu sądowego nie zostanie złożone oświadczenie o zamiarze występowania w sprawie w roli oskarżyciela posiłkowego, osoba pokrzywdzona nie będzie mogła skorzystać z uprawnień oskarżyciela posiłkowego w postępowaniu sądowym. Oświadczenie możesz złożyć na piśmie lub ustnie do protokołu.

Poniżej znajduje się zestawienie praw przysługujących pokrzywdzonemu w postępowaniu sądowym w zależności od tego czy skorzystał z możliwości występowania w sprawie w roli oskarżyciela posiłkowego.

	Pokrzywdzony, który NIE JEST oskarżycielem posiłkowym	Pokrzywdzony, który JEST oskarżycielem posiłkowym
Otrzymywanie informacji o dacie i miejscu rozprawy	Tak, ale wymaga złożenia dodatkowego wniosku	Tak
Prawo do dostępu do akt sprawy	Tak, ale wymaga zgody prezesa sądu	Tak
Składanie wniosków dowodowych	Nie	Tak
Zadawanie pytań osobom przesłuchiwanym przez sąd	Nie	Tak
Wniesienie skargi na przewlekłość postępowania	Nie	Tak
Wniesienie apelacji od wyroku	Nie	Tak
Wnoszenie zażaleń, na niektóre postanowienia sądu (np. umarzające postępowanie lub dotyczące środka zabezpieczającego).	Tak, ale tylko na postanowienia lub zarządzenia bezpośrednio dotyczące pokrzywdzonego (np. o ukaraniu grzywną za niestawiennictwo)	Tak

4. Obowiązki osób pokrzywdzonych

Osoba pokrzywdzona musi poddać się oględzinom

Osoba pokrzywdzona musi dać się zbadać (podać oględzinom), jeśli stan jej zdrowia może wpłynąć na karalność czynu (ale gdyby lekarz chciał ją zostawić na obserwację, już nie musi się na to godzić). Osoba pokrzywdzona ma prawo, by krępujące oględziny i badania robiła osoba tej samej płci.

k.p.k. art. 192 § 1

k.p.k. art. 138 i 139

Osoba pokrzywdzona musi podać adres do kontaktu

Osoba pokrzywdzona musi podać właściwy adres do kontaktów i informować o każdej jego zmianie. Jeśli przebywa za granicą, musi wskazać osobę, która będzie w kraju odbierała korespondencję związaną ze sprawą (nie przesyła się jej za granicę).

Podanie złego (nieaktualnego) adresu może skutkować przeprowadzeniem czynności lub rozprawy pod nieobecność osoby pokrzywdzonej. Dodatkowo może to ograniczyć jej prawo do złożenia wniosku, zażalenia lub apelacji z powodu upływu terminów.

k.p.k. art. 117 § 2a

Osoba pokrzywdzona musi stawić się na wezwanie.

Nieobecność można usprawiedliwić chorobą, ale tylko jeśli będzie potwierdzona przez lekarza sądowego. Inne zwolnienie jest niewystarczające. Wykaz lekarzy sądowych, adresy, dni i godziny przyjmowania oraz ich telefony znajdziesz na stronie właściwego sądu okręgowego, a także np. na komisariatach policji i w siedzibach okręgowych rad adwokackich.

5. Ochrona osoby pokrzywdzonej

Ochrona

Jeżeli zdrowie osoby pokrzywdzonej jest zagrożone, ma prawo złożyć wniosek o ochronę policji lub pomoc w zakresie zmiany miejsca pobytu. Takie samo prawo mają najbliżsi osoby pokrzywdzonej.

k.p.k. art. 611w–611wc

Wniosek o udzielenie ochrony składa się do komendanta wojewódzkiego policji za pośrednictwem policji lub prokuratora. Na etapie postępowania sądowego wniosek składa się za pośrednictwem sądu. Wzór wniosku powinien być dostępny na komisariacie lub na stronie internetowej sądu. (Art. 1–17 ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka - Dz. U. z2015 r. poz. 21).

k.p.k. art. 253 § 3

Sąd w wyroku może zabronić sprawcy zbliżania lub kontaktowania się z osobą pokrzywdzoną, także winnym państwie członkowskim Unii Euro-

pejskiej na podstawie europejskiego nakazu ochrony.

Sąd może wydać nakaz okresowego opuszczenia lokalu przez sprawcę z zajmowanego wspólnie z osobą pokrzywdzoną mieszkania. Nakaz okresowego opuszczenia lokalu może być też wydany przez prokuratora w postępowaniu przygotowawczym.

[k.p.k. art. 253 § 3](#)

Osoba pokrzywdzona ma prawo do otrzymania informacji o uchyleniu tymczasowego aresztowania stosowanego wobec podejrzanego lub zmienione na inny środek zapobiegawczy oraz o jego ucieczce z aresztu śledczego .

Anonimowość danych

[k.p.k. art. 148a i art. 156a](#)

Informacje dotyczące miejsca zamieszkania i miejsca pracy, adresu poczty elektronicznej i numeru telefonu osoby pokrzywdzonej nie są ujawniane w aktach sprawy. Zamieszcza się je w odrębnym załączniku, wyłącznie do wiadomości organu prowadzącego postępowanie. Można je ujawnić tylko wyjątkowo.

[k.p.k. art. 191 § 3](#)

Jeżeli zachodzi uzasadniona obawa użycia przemocy lub groźby bezprawnej wobec pokrzywdzonego występującego w charakterze świadka lub wobec jego najbliższej osoby w związku z postępowaniem, może on zastrzec dane dotyczące miejsca zamieszkania do wyłącznej wiadomości sądu lub prokuratora. W takim wypadku pisma procesowe doręczają się do instytucji, w której pokrzywdzony_{na} jest zatrudniony lub na inny wskazany przez niego adres.

Przesłuchanie w bezpiecznych warunkach

[k.p.k. art. 299a § 1](#)

Osoba pokrzywdzona może wskazać osobę, która będzie obecna podczas czynności z jej udziałem w postępowaniu przygotowawczym (może być to osoba przy której będzie czuł się bezpieczniej), o ile nie uniemożliwi to przeprowadzenia czynności lub nie utrudni jej w istotny sposób.

[k.p.k. art. 171 § 3](#)

Jeżeli pokrzywdzony_{na} nie ukończył 15 lat, czynności z jego udziałem powinny być, w miarę możliwości, przeprowadzone w obecności przedstawiciela ustawowego lub faktycznego opiekuna, chyba że dobro postępowania

stoi temu na przeszkodzie.

[k.p.k. art. 185c](#)

Pokrzywdzony przestępstwem zgwałcenia lub wykorzystania seksualnego ma prawo być przesłuchiwany przed sądem w specjalnych warunkach.

